

quod dicit, ex muliere, monstrat non more solito ex conventu viri et feminae, sed per Spiritum sanctum, ex matre tantum Christum incarnationem hominis suscepisse. Nam idem Apostolus ad Corinthios scribens ait: Sicut mulier ex viro, ita et vir per mulierem. Unde sicut in principio generationis, mulier ex viro sumpta est: ita et Christus secundum carnem, ex matre tantum est. Omnis autem residua humana generatio non est ex muliere: secundum Apostoli dictum, sed per mulierem: ut clareat generatio hominum ex viro per mulierem creari.

EUTROPIUS Presbyter (saec. IV-V)

EPISTOLA AD AMICUM AEGROTUM¹

PL
39, 82

VI. [...] *Et ponam inimicitias inter te et mulierem, et inter semen tuum et semen mulieris: Ipsa calcabit caput tuum, et tu eius observabis calcaneum.*² Nonne consideras: nonne conspicis, quod eidem tunc minabatur in Christo? Aliud enim semen mulieris nullum prorsus accipio, nisi illud quod Apostolus ait: *Factum ex muliere, factum ex carne.*³ Illud quod, ut Evangelista ait, *Ioseph filius putabatur esse,*⁴ sed non erat: illud utique, *quod Verbum caro factum est.*⁵ Nam si generandi publicam istam et naturalem circumspicimus rationem, semina non habent mulieres: denique nulla concipit sine viro: ac per hoc quoniam iam tunc in Adam semen humanae generationis esset transgressione vitiatum, semen coeleste promittitur, ut Apostolus sentit, non ex corruptione viri, sed ex Deo: quod * cum caro fieret in muliere, etiam elementa illa corporeae substantiae, id est, humoris et sanguinis, in ipso sibi vasculo, in quo ipsa elementa sita sunt, naturaliter aptaret. Mater itaque Domini nostri Iesu Christi, in illa iam tunc muliere promissa est. Haec inimicitias opposita est serpentis: *Ponam, inquit, inimicitias inter te et mulierem:* non certe pono dicit, ne ad Evam hoc pertinere videretur. Verbum promissionis est, quod transmittitur in futura. *Ponam, inquit, inimicitias inter te et mulierem.* Illam utique mulierem, quae Salvatorem parturiat, non quae generet fratricidam. *Ponam, inquit, inimicitias inter te et mulierem:* id est, suscitabo mulierem, quae repudiata facilitate credendi, non

1388

*83

¹ Viri docti disputant de paternitate Epistolae huius. Est qui eam attribuit Eutropio (cf. PLS I, 527, 528; II, 264; III, 368; Clavis, 225).

² Gen. III, 15.

³ Gal. IV, 4.

⁴ Lc. III, 23.

⁵ Io. I, 14.

● PLS I, 1076, 1100, 1175, 1215, 1231, 1684.

solum te non audiat, si aut suavitatem pomorum pro adaperitione monstraveris oculorum, aut diis similem esse promiseris: sed etiam ipso Gabriele deferente verbum, rationem de promissionis exigat novitate, dicendo: *Quemadmodum erit istud, quoniam virum non cognovi?*¹ Illam utique, quam ad visionem angeli pudor aureus tremefecit: fidei tamen ardor et constantia, labi nesciam, ad inquirendam rationem reddidit audacem: et quae adveniendi praestitit de pudore, quod tacuerit, haec promittenti de admiratione non cessit. Nam et sollicita de eo quod annuntiabatur, exquisivit. Denique et angelus non infidelitatem redarguit, ut in Zacharia: sed instituit de divinae operationis novitate, dicens: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*² Ecce istud semen mulieris, quod non per traducem genitalium ministeriorum, commixtione sexus utriusque infunderetur in uterum, sed claustro clauso, indefloratae Virginis inveniretur in utero. Denique rem novam plenamque miraculi, novo verbo Propheta dum promittit, exsequitur: *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium.*³ Quotidie certe de procreandi necessitate mulierum conceptus et cernimus et audimus, de nulla tamen dicitur: «In utero concepit»: quoniam substantia futuri hominis, fusa per virum coalescit in femina: uterusque mulieris non principium est nascituri hominis, sed depositi nutrimentum. Mariam autem non tam prima quam sola in utero concepit, cuius pudoris illibatio conceptum uteri sine damno virginitatis expressit: quae sola nobis peperit, quod non accepit ex nobis, dicente Domino: *Vos de inferioribus estis, ego de superioribus sum.*⁴ Quae sola mater est filio, cum virgo sit marito: cuius conceptionem ignorante virginitate, partus agnovit: quae sola mulier dicta est, non concipiendo, sed pariendo. Ex hac ergo semen promissum est mulieris, quo secundum hominem Dominus Deus noster est: qui non infusus est in utero, sed inventus, evangelista confirmante, cum dicit de Maria: *Inventa est in utero habens.*⁵ Ecce et ab ipso praecedente Prophetae sermone non deviat quod fuerat nuntiatum: *Virgo in utero concipiet*; sed in mysterii novitate, sermonis etiam parilitate concordat: eoque stylo facti historia designatur, quo faciendum * denuntiat. Et propheta ait Isaias: *Virgo in utero concipiet:*⁶ *84
Matthaeus refert: *Inventa est in utero habens.* Verbo ipso promissionis respondet effectus, quod non aliter loquitur evangelista quam

¹ Lc. I, 34.

² Lc. I, 35.

³ Isa. VII, 14.

⁴ Io. VIII, 23.

⁵ Matth. I, 18.

⁶ Isa. VII, 14.

vates, nec ad exprimendam operis novitatem inventae elocutionis difficultate confunditur. Ubi sunt grammatici? Ubi consilarii? Quae istos, ut extra consuetudinem loquantur, schola produxit? Quae tam aperte signatae novitatem monstravit doctrinae? Non indicant humano sensu, quoniam non opus humanum est quod loquuntur. Et tamen rem novam nec antea factam sic notant, ut intelligas cum mirabili opere, et mirabilem natum esse sermonem. Repetamus denique sanctas feminas patriarcharum, videamusque si sic de aliqua scriptum est. Legimus de Sara: *Et Dominus visitavit Saram, sicut dixit: et fecit Deus Sarae sicut locutus est ei, et concepit et peperit Abrahae filium.*¹ In Isaac divina benevolentia monstratur his verbis: *Et exaudivit illum Deus: et concepit Rebecca uxor eius.*² Denique et de Iacob uxoribus sic ponitur: *Et concepit Lia, et peperit filium Iacob,* etc.³ De nulla certe harum scriptum est, in utero concepit: quae tamen quidquid concipiebant, extra uterum concipere non poterant: sed quoniam de conventu virili concipere se noverant, quibus non proveniebat salva virginitate conceptus. Sola vero Maria in utero concepit cum irreserato aditu seminali, clauso utero concepit: ad huius conceptionis semen si recte ratiocinabimur, et interius divina tractaverimus, praecessit in figura pro tempore illa sententia, quae primogenita benedictionibus, vel obligationibus obligavit, dicente Domino: *Omne masculinum quod aperit vulvam, sanctum Domino vocabitur.*⁴ Quod est istud masculinum, quod aperit vulvam: cum omnium feminarum vulvas aperiat non puerperii necessitas, sed maritalis agnitio? Denique nulla virgo dicitur post maritum, quod nomen clausis videtur futuris mysteriis convenire. Et superius de Rachel Scripturam habere monstravimus: *Et exaudivit illam Deus, et aperuit eius vulvam, et concepit.*⁵ Certe non prius dixit, concepit: et post, aperuit eius vulvam: sed prius, aperuit: videlicet, ut maritus apertis vulvae ianuis, velut seminaturus agrum paratum seminibus intraret. Denique subiungit, et concepit. Non itaque partu, sed conceptione, imo conceptio patefacta est: nec illam parturiendus dum nascitur, sed, qui parturiendum seminaturus fuerat, designavit. Et si iam ante conceptum, quippe ut conciperet reserata est, non eam certe ille qui natus est diu post poterat reserare, dum dicitur, nasciturus: qui etiam concipi, dum esset illa clausa, non potuit. *Omne masculinum, inquit, quod aperuit vulvam, sanctum Domino vocabitur.*

¹ Gen. XXI, 1, 2.

² Gen. XXV, 21.

³ Gen. XXX, 19.

⁴ Exod. XIII, 1. Le. II, 23.

⁵ Gen. XXX, 22.

Quae est ista ratio, quae nec secundum sensum videtur impleta? Iacob primi locum fratris fraudulenter invadit, nec nascendi ordine prohibetur, nec dolositate damnatur. Ioseph filii per avum praeposteram secundum nascendi gradum benedictione signantur, nec caecitas errat futura prospicientis, * nec monitor filius dexteram parentis, *³⁵ quae pinguioris benedictionis succo minorem irrigabat, inflexit. Quae utique omnia sunt contraria, si putamus de his dictum esse: *Omne masculinum, quod aperit vulvam*, qui de virili semine primi nascuntur ex feminis. Sed quoniam aliud interius habet illa sententia, ideo istiusmodi primitivi cedunt et benedictiones perdunt. Iesse filius David, non primus, aut secundus, aut tertius, sed omnium ultimus ungitur a Propheta, et despicabilior cunctis eligitur in regem. Nec illi primo aut secundo contra David sententia legis de primitivis promulgata blanditur, quia iudicasset utique maximos, si ab his matrum vulvas meminisset aperiri: quando hoc utique, aut in qua dicimus impletum, quod utique non poterat non impleri. Quae est ista, cuius vulvam foetus reserat, non maritus? Quae virgo concipit, quae non ut conciperet, virgo esse desiit? Non certe illa de qua Scriptura dicit: *Cognovit Adam uxorem suam, et peperit ei filium*; ¹ sed illa de qua evangelista signat: *Et non cognovit eam Ioseph, donec peperit filium*.² Igitur in Maria hoc sine dubitatione perfectum est, cuius vulvam non deflorator virginitatis aperuit: sed partus effusus, quae virgo peperit, quae virgo concepit, quae prius mater facta est quam maritata. De hac istud masculinum, quod vere sanctum vocandum esset, exiit: quique vulvam secundum promissionem partus editus, non secundum consuetudinem naturamque communem, dum concipitur viri semine reseravit.

1389 VII. [...] Propheta ait: *Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt*.³ Virga mater est Domini, ex qua baculus iste, fesso iam per aetatem mundo, qui eum sustentaret exiit. Illum ergo in Virginis uterum delapsum, ut redemptionis nostrae totam historiam retexamus, partu effectum hominem, se exhibuisse pro homine, et creaturam suam se de Creatore fecisse.

PL
30, 86

¹ Gen. IV, 1.

² Matth. I, 25.

³ Ps. XXII, 4.